

IFLAssa opittua

Helsingin yliopiston kirjastossa on, kuten tunnettua, vuodenvaihteessa odotettavissa toimialalajennus kansalliskirjastoksi. Tämän huomioon otto toiminnan linjauksissa ja erityisesti koko tämän vuoden ajan tekeillä olleen Kansalliskirjastostrategian laadinnassa ovat asettaneet kovia haasteita myös HYKn nykyiselle johtokunnalle. Tätä taustaa vasten oli erinomaisen tärkeää, että minulle nykyisen johtokunnan puheenjohtajana tarjoutui IFLAn elokuuisessa kokouksessa Oslossa mahdollisuus saada laaja-alainen ja ajantasainen kuva koko kirjastokentän kehityksestä. Seuraavassa kaksi erityisen tärkeäksi kokemaani eri sessioissa esillä olleista lukuisista teemoista.

Kirjastot keskeisinä toimijoina demokraattisen tiedonsaannin turvaamisessa

IFLAN vaikuttavassa avajaistilaisuudessa puhuneet Norjan kulttuuriministeri **Valgerd Svarstad Haugland** ja professori **Francis Sejersted** molemmat nostivat korostetusti esiin demokraattisen kansalaisyhteiskunnan keskeisen periaatteen ”oikeuden tietoon” ja kirjastolaitoksen roolin sen toteuttamisessa. IFLAn usean session teemana olivatkin A2K –problematiikkaan (A2K = Access to Knowledge) liittyvät kysymykset. Kansainvälisen A2K –liikkeen viesti on velvoittava: Ei riitä, että kansalaisilla on oikeus omaan mielipiteeseen ja sen julkittuomiseen vaan sen rinnalle on nostettu oikeus tietoon.

Kansalaisyhteiskunnan ja demokratian toimivuuden perusedellytys on, että kansalaisilla on pääsy yhteiskunnan eri osa-alueita käsittelevään luotettavaan ja riippumaan tietoon, joka nykyisin tarkoittaa myös pääsyä elektronisessa muodossa julkaistuun julkiseen tietoon.

Kirjastolaisille on ymmärtääkseni tarpeetonta todeta, että nykyaikaiset, hyvillä internet-yhteyksillä varustetut kirjastot ovat yksi keskeisistä instituutioista, joiden avulla kansalaisten oikeus tiedonsaantiin on toteutettavissa. Toisaalta on selvää, että kirjastojen rinnalla tarvitaan myös muita instituutioita, esimerkiksi vapaa lehdistö, jotta kansalaisten saatavilla olevan tiedon riippumattomuus toteutuisi.

A2K –periaate, ”oikeus tietoon” on jo huomioitu, kuten IFLAn Oslon kongressissa esillä oli, Norjan lisäksi myös eräiden muiden maiden lainsäädännössä. Se on huomioitu erinomaisen hyvin myös British Libraryn Freedom of Information –periaatteissa, jotka koskevat sekä kirjaston tietopalveluja että julkaisutoimintaa.

Kirjastojen rooli A2K –periaatteen toteuttaminen on monin tavoin kytköksissä tekijänoikeuslainsäädäntöön ja siihen kirjastojen osalta mahdollisesti tehtäviin lieventäviin erityissäädöksiin. IFLA on tunnetusti aktiivisesti osallistunut tekijänoikeuslainsäädäntöä koskevaan valmistelutyöhön. Toinen vaikuttava tekijä on tiedeyhteisön julkaisukäytännöt: Open Access vai perinteinen jonkin kustannusyhtiön hallinnoima painettu tai elektroninen julkaisufoorumi - jatkuvasti kasvavine tilaus- ja lisenssimaksuineen.

Kirjastopalvelujen koettu arvo

IFLAn tämänkertaisen kokouksen isäntämaa Norja oli monin tavoin huolehtinut oman maansa kirjastolaitoksen, kuten myös kirjastoalan tutkimuksen esilletuonnin, alkaen kongressisalkkuun ladatuista tietoisuuksista. Eräässä tällaisessa tietoisuudessa esitteli Oslo University College’ssa nykyisin apulaisprofessorina työskentelevä **Svanhild Aabø** vielä tuoretta väitöskirjaansa ”The value of Public Libraries”. Tutkimuksen taustalla on Norjassakin koetut paineet julkisten kirjastopalveluiden rationalisointiin.

On varsin ymmärrettävää, että julkisten palveluiden arvoa tai panos-tuotos – suhdetta on vaikea mitata. Kirjasto- ja muiden kulttuuripalveluiden arvon mittaamiseen on kuitenkin onnistuttu kehittämään joitakin menetelmiä. Contingent Valuation (CV) –menetelmä on eräs näistä. Se perustuu kysymyksenasettelulle, jossa palvelun käyttäjiltä tiedustellaan kuinka paljon nämä olisivat maksamaan esimerkiksi lisää kunnallisveroja, jotta kunnallisen kirjastolaitoksen palvelut voitaisiin säilyttää. Aabø’n väitöskirjatutkimuksessa tarkasteltiin Norjan kunnankirjastojen palveluiden arvoa mm. tätä menetelmää soveltaen. Lopputuloksena oli suhdeluku 1:4, ts. kirjastojen käyttäjät kokevat palvelujen arvon keskimäärin nelinkertaisena suhteessa niiden todellisiin kustannuksiin. Lopputulos on hyvin samansuuntainen British Libraryn

teettämän vastaavantyypisen omien palvelujensa arvoa koskevan tutkimuksen tulosten kanssa. British Libraryn v. 2003-2004 vuosikertomuksen yhteydessä julkistetun lyhyen yhteenvedon mukaan vastaava suhdeluku oli peräti 1:4.4, ts. käyttäjien kokemukseen perustuva arvio British Libraryn tuottamien palvelujen arvosta suhteutettuna verovaroilla katettuihin kuluihin on siis jopa jonkin verran suurempi kuin Norjan kunnallisten kirjastopalvelujen osalta saatu arvio.

- [IFLA 2005 Oslo](#)

*Hannu Niemi
dekaani
Valtiotieteellinen tiedekunta
puh. (09) 191 24870
hannu.niemi at helsinki.fi*

Kuvat: Päivi Lammi, Opiskelijakirjasto